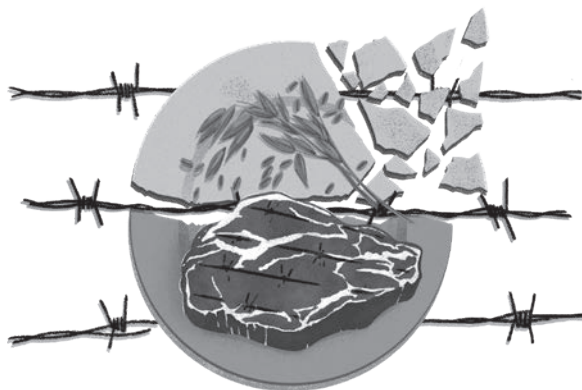

ВІТОЛЬД ШАБЛОВСЬКИЙ

КУХНЯ ТЕРОРУ

**ЯК ЗБУДУВАТИ ІМПЕРІЮ НОЖЕМ,
ОПОЛОНΙΚОМ І ВИДЕЛКОЮ**

З польської переклав
Андрій Бондар

Львів
Видавництво Старого Лева
2023

УДК 821.162.1-3
Ш13

ROSJA OD KUCHNI
Jak zbudować imperium nożem,
chochłą i widelcem
Copyright © by Witold Szablowski, 2021
All rights reserved

Шабловський, Вітольд

Ш13 Кухня терору, або як збудувати імперію ножем, ополоником і виделкою.
[Текст] : Вітольд Шабловський; пер. з пол. Андрія Бондара — Львів : Видав-
ництво Старого Лева, 2023. — 376 с.

ISBN 978-966-448-091-5

Для написання цієї книжки відомому польському репортерові Вітольду Шабловському довелося свого часу об'їздити Росію, Україну, Білорусь та інші радянські республіки. Він спілкувався з особливими кухарями — Віктором Беляєвим, який контролював кремлівську кухню, із тими кухарями, які працювали в часі воєн, що розв'язала Росія, з кухарками Чорнобиля, а також тими, які пережили й запам'ятали на все життя часи Сталінського Голодомору в Україні. Та власне через кухонні двері можна так добре показати не лише людські історії, смакові звички чи вподобання кухарів і тих, кому вони готували, а й маніпулятивні механізми влади — жорстокої та безжальної, зосередженої в руках божевільних вождів, генсеків та інших радянських партійних діячів.

Не розумієте, як їжа може служити пропаганді? У країнах, що називалися Радянський Союз, її подавали у кожній смаженій котлеті й кожній радянській їдальні від Калінінграда до Північного полюса, від Молдови до Владивостока. Політика, на жаль, була присутня і в тому, що їв перший секретар, і в тому, що споживав чи не мав що їсти пересічний громадянин великої тоталітарної утопічної держави.

УДК 821.162.1-3

© Вітольд Шабловський, текст, 2021
© Андрій Бондар, переклад, 2023
© Іван Кипібіда, дизайн обкладинки, 2023
© Видавництво Старого Лева,
українське видання, 2023

ISBN 978-966-448-091-5 (укр.)

ISBN 978-83-280-9267-9 (пол.) Усі права застережено

Пам'яті Леокадії Шабловської

Кулінарна мапа Росії і Советського Союзу

1

Новий Афон, Абхазія

Тут розташована одна з улюблених літніх дач Сталіна. На її кухні й народилася ідея цієї книжки.

2

Горі, Грузія

Звідси походить Іосіф Сталін, його єдиноутробний брат, а згодом — тестер їжі та особистий кухар — Александр Егнаташвілі. Егнаташвілі під час Другої світової війни вів із Берією нерівну війну за життя своєї коханої дружини.

3

Піонерський табір
«Казковий Ліс», Чорнобиль

У піонерському таборі «Казковий Ліс» кільканадцять кухарок із Рівненської АЕС готували для перших ліквідаторів Чорнобильської катастрофи. Більшість із них уже померли.

4

Москва

Тут, у Кремлі, багато років готував, а пізніше очолював кремлівські кухні, майстер кухні Віктор Беляєв.

5

Ленінград

Облога цього міста забрала життя близько півтора мільйона людей. Смерть у Ленінграді знайшли серед інших рідний брат і дядьки Володимира Путіна. Ми дізнаємося про блокаду Ленінграда з розповіді пані Тамари, яка була тоді пекаркою.

6

Байконур

Звідси перша людина — Юрій Гагарін — вирушила у свою космічну подорож. Для нього готувала Марія Крітініна. Борщ за її особистим рецептом (с. 183) ви можете сьогодні приготувати вдома.

7

Баграм

Тут, на базі советських льотчиків в Афганістані, для них готувала Мама Ніна, у мирному житті — швачка і секретарка партійного осередку на взуттєвій фабриці в советській Кубінці.

8

Єкатерінбург

Тут останні місяці життя провів цар Ніколай II разом із родиною та найвірнішими слугами. Був серед них і кухар Іван Харітонов, якого розстріляли разом із царем.

9

Кунцево

Таємна дача Сталіна, розташована на околицях Москви. Тут була ферма і рибні ставки, аби Сталін міг їсти їжу лише з надійних джерел.

10

Ленінські Горки

Тут останні роки життя провів Володимир Ілліч Ленін. Його цілком таємна кухарка Шура Воробйова готувала тут для нього — всупереч рекомендаціям лікарів — гречану кашу.

11

Ільїнське

У санаторії для членів комуністичної партії готував Спірідон Путін, дід президента Росії Володимира Путіна. Тут також розташована його могила.

12

«Зоряне містечко» [«Звездный городок»] під Москвою

Фейна Казецкая готувала тут для майбутніх космонавтів їхні улюблені страви. Тут також вона напоїла Юрія Гагаріна свіжим молоком перед його фатальним польотом.

13

Велика Ростівка

Половина цього села була винищена Сталініним під час Великого Голоду в 1930-ті роки. Вижило дві доньки кухарок, одні з останніх свідчинь тих подій.

14

Вискулі

Тут лідери Росії, Білорусі й України лікували Советський Союз. Поліна Івановна, кухарка голови Ради Міністрів Білоруської ССР, приготувала для них з цієї нагоди м'ясо по-строгановськи з дикого кабана.

15

Ялта

Відбулася конференція, на якій союзники поділили Європу (Польща відійшла до Сталіна). З кулінарного погляду її було організовано шедеврально; готував Александр Егнаташвілі. Звідси також 1944 року депортували сотні тисяч кримських татар.

Коли я пишу ці слова, черговий місяць триває жорстока війна, розв'язана Росією проти України. На жаль, з цієї причини книжка, яку ви тримаєте в руках, є надзвичайно актуальною. Для її написання мені довелося вздовж і впоперек об'їздити Росію, Україну, Білорусь та інші колишні советські республіки. Я розмовляв із неймовірними кухарями, наприклад, із Віктором Беляєвим, який був директором усіх кремлівських кухонь, але після приходу до влади Владіміра Путіна пережив гострий інфаркт і був змушений звільнитися. З кухарями воєн, які розв'язала Росія, з кухарками з Чорнобиля, а також із людьми, які пам'ятають організований і холоднокровно проведений Сталіним Голодомор.

Сьогодні її написання було би неможливим: мене би не пустили ні до Росії, ні до Білорусі. А якби й пустили, то лише для того, аби заарештувати за речі, які ви в цій книжці прочитаете — вже у процесі роботи мені кілька разів довелося виправдовуватися перед поліцією і відбути допит у російських спецслужбах. Мені вдалося її закінчити лише тому, що нікому у країні Владіміра Путіна не спало на думку, що через кухню так добре можна показати механізми влади — його і його попередників.

Можна, я в цьому переконаний. Так само я переконаний, що нині кухарі обох протидіючих сторін спинаються на вершини свого фаху, аби заповнити шлунки, які довірили їхній опіці. Наприклад, 35-річна Наталя Бабеуш із Маріуполя з лагідною, теплою усмішкою. До війни вона працювала машиністкою котла високого тиску на комбінаті «Азовсталь». Коли почалася війна, а росіяни наблизилися до центру її міста, вона перейшла з чоловіком до комбінату — місця, де вони обоє працювали, місця, що, як і годилося

сталеливарним комбінатам, мало сотні підземних коридорів і криївок, де легко було сховатися. Бабеуші опинилися в одному з підземних бункерів, у якому знайшли сховок понад 40 осіб, включно з вісьмома дітьми. Наймолодшому було два роки.

Наталя швидко стала там кухаркою. Вона готувала для всіх со-рока на примітивній плитці, у напівспаленій каструлі. Іншої вона не мала.

Наталя робила на «Азовсталі» те, що у природний спосіб починають робити інші кухарі — і в цій книжці, і в усьому світі. Вона піднімала дух. Вона залучала людей, які їй допомагали. Врешті — коли знайшла десь аркуші паперу й олівці, організувала художні конкурси для дітей. Вона допомагала людям пройти через пекло облоги. Коли наймолодші діти не могли запам'ятати її імені, вона наказала називати себе Тіткою Зупою. І так вони її й запам'ятали — Тітка Зупа з комбінату «Азовсталь».

Бабеушам вдалося евакуюватися лише за кільканадцять днів до того, як оборонці «Азовсталі» — за наказом президента України та очільника Генштабу — здалися в полон. Наталя з чоловіком провели під землею понад два місяці. Вони бачили тоді смерть багатьох своїх колег. Наталя донині плаче, коли розмовляє з журналістами. І дивується, коли хтось запитує її про рецепти. Ну бо які могли бути рецепти в підземному бункері на «Азовсталі»? Один, максимум два слоїки тушонки, залиті тридцятьма літрами води. Ось що вони мали з харчів в обложеному росіянами комбінаті, тож там усі були хронічно голодними. Воду для готування Наталя брала з промислових резервуарів. Щодня кожна секунда могла стати для них останньою.

Люди, яким вдалося звідти виборсатися, мали різні бажання, пов'язані з їжею. Комуś хотілося з'їсти піцу, а комуś іншому — суші. А ще хтось мріяв про соковитий стейк.

Першим, що з'їла Наталя Бабеуш, кухарка з «Азовсталі», коли вибралася звідти, був окраєць хліба з маслом. Так само, як героїні

розділу про Великий Голод, для яких донині немає нічого смачнішого за звичайний хліб.

Тож смаки людей, які пройшли крізь пекло, не змінюються. Не змінюється також політика Росії, країни, яка будує свою міць ножем, ополоником, виделкою і... голодом. У момент, коли я пишу ці слова, Володимир Путін намагається тиснути на світ, аби той надав йому свободу дій у війні з Україною, погрожуючи, що інакше він не випустить із портів українські кораблі з зерном. Якщо так станеться, багатьом країнам Африки та Близького Сходу загрожує голод. Росія цілком свідомо шантажує світ: або ви танцюватимете під нашу дудку, або люди знову вмиратимуть з голоду; цього разу не лише в Україні. Ця книжка пояснює, чому саме в Росії могла спасти на думку така сатанинська ідея.

Але є і світло надії. На щастя, з цієї книжки ви також дізнаєтеся, що перед росіянами після чергових «інтервенцій» Володимир Путін жодного разу не назвав війни з Україною війною; він постійно говорить про «братню інтервенцію» — з очей спадає пропагандистська полуда. Добрим прикладом є Мама Ніна — кухарка, про яку ви прочитаєте у розділі про війну в Афганістані. Лише на війні Мама Ніна зрозуміла, що політики її обманюють. Її розповідь — це історія про втрату ілюзій щодо влади. Те, що й вона, зрозуміла тоді мільйони мешканців країни советів.

Я переконаний, що так буде і цього разу. Володимир Путін вчинив велику помилку, напавши на Україну. Помилку, що може обернутися для нього втратою влади, а можливо, навіть і життя. У Росії диктаторів скидає вже давно не вулиця, а палацові кліки, в які залучають людей з обслуги — охоронців, кухарів, шоферів. Можливо, кухар, який додасть йому кілька крапель отрути до супу, борщу, капусняку (рос. *щи*) або юшки, вже у Кремлі.

Сподіваюся, я колись матиму нагоду запитати його, що це був за суп.